

Avauspuheenvuoro

Aarne Kiviniemi, toiminnanjohtaja, Sininauhaliitto

Hyvät seminaariimme osallistujat!

Tervetuloa tähän ikääntymistä, alkoholia ja parhaita palveluja käsittelevään seminaariin. Seminaari on aiheeltaan ajankohtainen. Samalla se on konkreettinen osoitus siitä ansiokkaasta yhteistyöstä, jota olemme tämän aiheen puitteissa voineet A-klinikkasäätiön kanssa tehdä. Eri toimijoiden välinen avoin ja aktiivinen yhteistyö sekä mahdollisimman monipuolinen asiantuntijoiden vuoropuhelu on paras tapa ottaa haltuun yhtäaikaisen ikääntymisen ja alkoholin liikkakäytön tematiikkaa.

Olen erittäin iloinen nähdessäni teitä osallistujia näin paljon. Haluan erityisesti kiittää David Oslinia siitä, että hän on ottanut vastaan kutsumme tulla alustamaan tänä iltapäivänä. Welcome David.

Meillä on tänään ja huomenna varsin miellyttävät ja tyylikkää puitteet keskustella ja pohtia sitä, mitä meillä on tarjota ihmiselle, joka sairastuu tai on jo sairastanut pitkään riippuvuutta vanhuusiässä. Kysymykset ovat vaikeita ja usein hyvin kipeitäkin. Emme tule löytämään helppoja vastauksia, mutta joitakin vastauksia varmasti löytyy. Seminaari on siinä mielessä meille tärkeä tapahtuma, että ensimmäinen vaihe Liika on aina liikaa – ikääntyminen ja alkoholi –projektissa päättyy. Olemme saamassa vuosille 2009-11 jatkorahoitusta tulosten ja hyvien käytäntöjen juurruttamiseen, mutta projekti ei toteuta enää yhtä laajaa toimintaa kuin aiemmin. Nyt syvennämme osaamista ja yhteistyötä paikallisesti Kuopiossa, Savonlinnassa ja Pieksämäellä sekä täällä Espoossa ja Helsingissä. Samalla näemme välttämättömänä, että mahdollisimman laajasti eri puolilla Suomea kunnat ottavat tämän teeman puitteissa vastuuta yhteistyössä järjestöjen kanssa. Hankkeemme ensimmäisen vaiheen jälkeen olemme omalta puoleltamme valmiita ohjaamaan ja tukemaan eri toimijoita vanhuspalvelujen ja päihdepalvelujen väliseen sektoriin ylittävässä yhteistyössä.

Koko Liika on aina liikaa -projektin ajan meiltä on kysytty, mikä on liikaa juomista ikääntyneelle. Projektin nimi saattaa antaa mielikuvan siitä, että jossain vaiheessa meidän tulee määritellä liiallisen juomisen kriteerit. Olemmeko sitten onnistuneet tässä?

Vastaukseni on turvallinen: kyllä ja ei. Olemme päässeet jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen yhteistyökumppaneittemme kanssa siitä, että työikäisten suurkulutuksen ja riskikäytön rajat eivät sovi enää ikääntyneille. Ne ovat liian korkeat. Mutta mitkä ne rajat sitten ovat – se onkin ehkä lähivuosien keskustelun ja tutkimuksenkin paikka. Itse ajattelen, että rajoja pohdittaessa ei ole edelleenkään muuta vaihtoehtoa kuin pysyä asiakaslähtöisyydessä korostaen ihmisen yksilöllisyyttä. Määrien lisäksi meidän tulee löytää ne, joiden alkoholin käytössä on selkeä ongelmalähtöisyys. Ne, jotka käyttävät alkoholia lääkkeenä erilaisiin huoliin, turtumukseen, masennukseen tai tyhjyyden tunteisiin. Sininauhaliiton arvoihin ei kuulu moralisoinnin tukeminen, mutta vaadimme vastuullista puuttumista riskeihin ja ongelmiin. Liian usein ihminen, joka ei kykene arvioimaan vastuullisesti omaa elämäntilannettaan, jätetään yksin vastuineen kaikkineen. Liian usein itsemääräämisoikeudella perustellen ihmisen ongelmakäyttö jätetään hänen omaksi asiakseen asian arkaluontoisuuden vuoksi. Tämä tulee ihmiselle itselleen, hänen lähiympäristölleen sekä yhteiskunnalle kalliiksi viimeistään siinä vaiheessa, kun ongelmakäyttö on ajanut hänet enemmän tai vähemmän pysyvästi jatkuvien hoito- ja tuki palvelujen piiriin – ehkä elämänsä loppuun asti.

Ensimmäisen päivän puhumme hyvin tärkeästä asiasta. Miten paljon on turvallista käyttää alkoholia? Entä mitä sen jälkeen kun juominen on muuttunut liialliseksi ja ainakin jonkinasteinen riippuvuus on syntynyt? Miten me autamme näitä ikääntyneitä ihmisiä sen jälkeen? David Oslinin alustuksessa saamme katsauksen yhdysvalloissa hyväksi todettuihin käytäntöihin, jotka perustuvat näyttöön. Hoitokeinoja on siis olemassa myös ikääntyneiden päihdeongelmiin. Miten valmiita olemme hyödyntämään nämä kokemukset ja tämän osaamisen Suomessa? On selvää, että vanhat ihmiset tarvitsevat hoivaa ja huolenpitoa toisella tavoin kuin työikäiset. Liika on aina liikaa hankkeen yksi johtopäätös on ollut se, että emme voi jäädä vain tuijottamaan ikääntyneiden päihdeongelmaa ja todeta, että yksilön on itse ensin hoidettava ongelmansa ennen kuin hän saa hoitoa ja hoivaa. Monista barometreistä ja selvityksistä on ollut nähtävissä, kuinka päihde- ja mielenterveysongelmat syrjäyttävät ihmiset palvelujen piiristä. Näiden jälkeen lähes seuraavana syrjäyttävänä tekijänä palveluista on ikääntyminen. Millaiset mahdollisuudet ikääntyvällä ihmisellä, jolla on merkkejä päihde- ja tai mieleterveysongelmista, on päästä palveluihin?

On tärkeää, että ikääntynyt saa palveluita päihdeongelmistaan huolimatta. Akuutin kriisin selvittämisen jälkeen on helpompi saada ikäihminen motivoituneeksi miettimään muutoksia elämässään.

Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa todetaan, että ikääntyneiden palvelujen suunnittelun ja kehittämisen keskeinen perusarvo on ihmisarvon kunnioittaminen. Jokaiselle on turvattava oikeus arvokkaaseen vanhuuteen ja hyvään kohteluun asuin- ja hoitopaikasta ja hoidon ja palvelun tarpeesta riippumatta. Sosiaali- ja terveystieteiden vastuulliset toimijat ymmärtävät hyvin, että yhteiskuntamme uskottavuus on kiinni siitä, miten ihmisen oikeudet käytännössä toteutuvat. Samalla tiedämme sen valitettavan tosiasian, että liian usein merkittävät sosiaalipoliittiset ratkaisut ovat varsinaisten sosiaalialan osaajien ulottumattomissa. Ratkaisut tehdään lähes yksinomaan lyhyen aikavälin talousnäkökulmasta.

Liika on aina liikaa –projektin kehittämistyössä on kuitenkin haastettu toimimaan eettistä vastuuta ja ihmisarvoa korostaen. Huomenna keskustelemme tulevaisuuden palvelurakenteesta. Suomessa meneillään olevat suuret muutokset palvelu- ja kuntarakenteessamme eivät ole – kuten kaikki hyvin tietävät – vain meidän itsemme ratkaistavissa. Paljon riippuu myös siitä, millaiseksi maailmantalouden kriisi muuttuu seuraavien kuukausien ja vuoden aikana. Maksavatko talouden taantumasta jälleen kalleimman hinnan ne, jotka eivät kykene puolustamaan itseään?

Kyse ei ole vain uusien resurssien vaatimista, joka voidaan kunnissa nopeasti torjua. Kyse on myös siitä, että paljon on tehtävissä olemassa olevien resurssienkin puitteissa. Yhteistyö, verkostotyö, sektorirajoja ylittävä moniammatillinen tiimityö yhdessä järjestöjen, seurakuntien ja kuntien työntekijöiden kanssa ovat oikeita mahdollisuuksia. Edelleen meillä on tässä kohdin paljon oppimista. On selvää, ettei yhteistyöllä voi kaikessa paikata resurssien puuttumista. Useasti se auttaa kuitenkin kaikkein tärkeintä – eli asiakasta, tärkeintä työmme kumppania – hänen arjessa selviytymisessään.

Yhteistyö, verkostoituminen, moniammatillinen tiimityö –nämä ovat usein muutisanoja, joita joka paikassa alleviivataan ja niille nyökytellään. Kyllä. Kyllä. Totta kai me olemme mukana. Todellisuudessa avoin aktiivinen yhteistyö, jolla halutaan ihan oikeasti saada uutta ajattelua ja tuloksia aikaan. Se vaatii rankkaa työtä ja paljon keskustelua. Se vaatii

kumppanimme kuuntelemista ja ymmärtämistä. Se tarkoittaa valmiutta omien toimintatapojen joskus jopa periaatteiden muuttamiseen. Usein tarvitaan kompromisseja ja vastaan tulemistä. Ja ehdoton asia on, että se vaatii myös itsensä ikääntyneen kuulemista: mitä hän itse todellisuudessa haluaa ja tarvitsee? Mitä me voimme hänelle tarjota? Joskus ikääntyneen itsensä tarpeet ovat paljon yksinkertaisempia kuin olemme ajatelleet, mikä selviää, jos vain maltamme häntä kuunnella.

Raha-automaattiyhdistyksen tuella me järjestöt voimme kehittää ammattitaitoisten työntekijöiden avulla yksilöllisiä ja ainutlaatuisia palveluita. Useimmiten kunnat toteuttavat niitä kanssamme. Näistä tietysti hyötyvät ennen kaikkea palvelun saajat. Joitakin kokeiluja pystytään jatkamaan järjestöjen omina tai kuntien toimintoina, mutta aina rahat eivät riitä kaikkien kokeilujen jatkamiseen. Yhtä kaikki, nämä kehittämishankkeet pitävät yllä toivoa ja innovatiivisuutta: aina voidaan tehdä paremmin asioita eikä kyse ole aina pelkästään rahasta.

Olen erittäin iloinen siitä, miten Liika on aina liikaa –projektissa on pystytty kartoittamaan eri puolilla maailmaa kehitettyjä ikääntyneiden päihdetyön malleja. Aihealue on uusi ja työmme on varsin ainutlaatuista, mutta Pohjois-Amerikka sekä Yhdysvallat että Kanada - ovat tässä suhteessa edelläkävijöitä. Olemme todella iloisia siitä, että David on päässyt tulemaan seminaariimme. Samaten yhteistyökumppanimme A-klinikkasäätiön ylilääkäri Pekka Heinälän innostus ja työpanos on ollut merkittävä asia tämän seminaarin onnistumiseksi. Kiitos Pekka. Haluan myös kiittää Liika on aina liikaa projektin henkilöstöä seminaarimme suunnittelusta ja toteutuksesta. Olette tehneet urauurtavaa hienoa työtä tiiviinä tiiminä projektipäällikkö Maria Viljasen johdolla.

Olette olleet avain asemassa siinä, että tästä hanke-ideasta kehittyi Sininauhaliiton strategian toteuttamisessa merkittävä kärkihanke. Tänään voin teidän ansiostanne ylpeänä todeta, kuin todella olimme kumppaneidemme kanssa oikeassa lähtiessämme tämän teeman kanssa liikkeelle.

Tiedän, että useimmat Liika on aina liikaa projektin toimijat ja kumppanit ovat olleet hyvin innoissaan aihealueesta ja kahden hyvin erilaisen sektorin – vanhus- ja päihdetyön – välisestä yhteistyöstä. Tässä seminaarissa esittelemmekin huomenna projektissamme hyviksi todettuja käytäntöjä sekä Itä-Suomessa että täällä Espoossa. Esillä on myös Salossa pitkään toteutettu A-klinikkasäätiön Rolle-työ.

Liika on aina liikaa hankkeen monipuolisuutta kuvaa se, ettemme ole läheteneet liikkeelle ainoastaan ongelmalähtöisesti tai paheksuen alkoholin käyttöä sormi pystyssä.

Ikääntyneet käyttävät alkoholia monin eri tavoin. Siitä alustamaan meille tuleekin seuraavaksi tutkija Ilka Haarni. Alkoholilla on monia eri merkityksiä ihmisille ja se on ollut kulttuurissamme mukana sekä hyvässä että pahassa, mikä tulee elävästi esille Haarnin haastattelemien ikääntyneiden kertomuksissa.

Mielestäni kaikessa tässä kahden päivän kestävässä keskustelussa on kyse siitä, mitä myös maamme hallituksen terveyden edistämisen politiikkaohjelmassakin todetaan: Ikääntyville terveyden ja toimintakyvyn ylläpidon ohella ovat tärkeitä sosiaaliset verkostot sekä mahdollisuus mielekkääseen tekemiseen, omien voimavarojen käyttöön ja osallistumiseen. Meidän tehtävänä on tukea päihdeongelmaisia ikääntyneitä, jotta tämä tavoite toteutuu myös heidän kohdallaan.

Näillä sanoilla avaan tämän seminaarin ja toivoen samalla aktiivista keskustelua alustajien ja osallistujien kesken!